

สมัชชาสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี 2017

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์สันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี 2017

พื้นที่การเมือง: การสร้างสันติภาพในพื้นที่กลางที่เปิดกว้าง

สภาประชาสังคมชายแดนใต้

18 มีนาคม 2560

เกริ่นนำ:

สภาประชาสังคมชายแดนใต้
กับการสร้างพื้นที่กลาง

รายงานชิ้นนี้เป็นผลลัพธ์ของความพยายามอย่างต่อเนื่องของผู้คนอันหลากหลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือภูมิภาคปาตานีแห่งนี้ในการที่จะสะท้อนเสียงและผลักดันการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการระดมความคิดเห็นที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2559 จนถึงมีนาคม 2560 สาระสำคัญของรายงานเป็นผลมาจากการแบ่งปันประสบการณ์และมุมมองต่อประเด็นปัญหาที่เครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่แห่งนี้กำลังเผชิญหน้าและรับมืออยู่อย่างแข็งขัน ในฐานะที่เป็นกลไกการทำงานนอกภาครัฐที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสันติภาพจากผู้คนในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการพยายามหาทางออกโดยสันติวิธีระหว่างคู่ขัดแย้งหลัก

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์สันติภาพดังต่อไปนี้นี้เป็นผลการดำเนินงานตามกรอบของสภาประชาสังคมชายแดนใต้ในระยะที่สอง (ระหว่างปี 2559 – 2561) ที่ต้องการเห็นสังคมแห่งนี้เป็น “สังคมที่เป็นธรรมและมีสันติภาพสำหรับทุกคน” โดยถือว่าสภาประชาสังคมชายแดนใต้มีพันธกิจที่จะต้องหนุนเสริมการสร้างสันติภาพและกระบวนการสันติภาพอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์สันติภาพนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพื้นที่กลางเพื่อผลักดันเชิงนโยบาย (Common Space and Advocacy) อันเป็นยุทธศาสตร์สำคัญประการแรก ซึ่งจะเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์อีกสองด้าน นั่นก็คือการเสริมพลัง สร้างความเข้มแข็งและอำนาจต่อรองให้กับภาคประชาสังคม (Empowerment) ที่ควบคู่ไปกับการสร้างและขยายเครือข่ายของสภาประชาสังคมชายแดนใต้เอง (Networking)

กระบวนการจัดทำข้อเสนอแนะเริ่มตั้งต้นขึ้นหลังจากการระดมสมองในกลางปี 2559 เพื่อสรุปบทเรียนการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ในรอบ 12 ปี (นับตั้งแต่ความรุนแรงได้ปะทุขึ้นมาอีกครั้งในปี 2547 เป็นต้นมา) กระทั่งผลิตเป็นยุทธศาสตร์สภาประชาสังคมชายแดนใต้ข้างต้น จากนั้นในเดือนสิงหาคมและต่อเดือนอีกครั้งในเดือนพฤศจิกายน 2559 จึงได้ริเริ่มเปิดพื้นที่พบปะระหว่างตัวแทนองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ผ่านกระบวนการจัดทำแผนที่การทำงานของเครือข่ายภาคประชาสังคม (Mapping) เพื่อตระหนักถึงตำแหน่งแห่งที่ขององค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่และศักยภาพที่จะทำงานร่วมกันในอนาคต โดยมีองค์กรที่เข้าร่วมกว่าเจ็ดสิบกลุ่ม กิจกรรมดังกล่าวยังกลั่นให้ได้มาซึ่งประเด็นปัญหาสาธารณะที่กลุ่มต่าง ๆ กำลังรับมืออยู่ โดยสามารถจำแนกแยกแยะได้ถึง 14 ประเด็นและกลุ่มงาน ในจำนวนนี้มี 5 ประเด็นสำคัญที่ผู้เข้าร่วมเรียงลำดับความสำคัญไว้สูงที่สุด อันได้แก่ ความมั่นคงทางอาหารบนฐานทรัพยากร พื้นที่สาธารณะปลอดภัย ห้องเรียนสันติภาพในชุมชน วาระการพัฒนาเด็กและเยาวชน และการสื่อสารที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

จาก 5 ประเด็นสาธารณะข้างต้น สภาประชาสังคมชายแดนใต้และผู้เข้าร่วมที่เป็นตัวแทนและสมาชิกขององค์กรภาคประชาสังคมที่หลากหลายได้ร่วมกันพัฒนาเป็น

ข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมที่รับผิดชอบในการยกร่าง ข้อเสนอแนะในแต่ละประเด็น มีการเปิดเวทีย่อยอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปลายปี 2559 ต่อเนื่องมาถึงต้นปี 2560 เพื่อให้มีการระดมความคิดเห็นในสาระสำคัญของทั้งห้า ประเด็นข้างต้น ตั้งแต่การประเมินสถานการณ์และปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ การ พิจารณานโยบายหรือทิศทางของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการ ระดมข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมที่มาจากองค์กรภาคประชาสังคม ทั้งในส่วนที่เป็น องค์กรสมาชิกของสภาเองและองค์กรพันธมิตรต่าง ๆ กระทั่งสามารถสรุปออกมาเป็น เอกสารชิ้นนี้ในที่สุด

“พื้นที่การเมือง” ในห้ามิติ

หากจะสรุปขบยอดบรรดาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์สันติภาพ ที่จะไล่เรียงต่อไปข้างล่างนี้อย่างเชื่อมโยงกันแล้ว ข้อเสนอแนะเหล่านี้ต้องการนำเสนอ ต่อฝ่ายต่าง ๆ ที่จะระบุต่อไปนี้ว่า การสร้างสันติภาพที่มีความหมายต่อชีวิตของผู้คนใน พื้นที่ความขัดแย้งนั้นขึ้นอยู่กับ การสถาปนา รักษา และขยาย “พื้นที่การเมือง” ใน หลากหลายมิติ โดยวางอยู่บน 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ผ่านกระบวนการระดมความคิด เห็นอย่างต่อเนื่อง โดยอาจสรุปได้ว่า “พื้นที่การเมือง” ดังกล่าวนี้นี้เป็นพื้นที่ซึ่งต้อง “ปลอดภัย” ต่อทุกคนทุกฝ่าย โดยเฉพาะพลเรือนที่ไม่ได้มีส่วนในการสู้รบของคู่ขัดแย้ง ในการใช้ชีวิตประจำวันและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นพื้นที่ซึ่งเปิดกว้างสำหรับ “การเรียนรู้” เกี่ยวกับความขัดแย้งและแสวงหาแนวทางต่อสู้อย่างสันติวิธี หนุนเสริมให้ คนในพื้นที่ได้ “สื่อสาร” เรื่องราวของตนเองอย่างเปิดกว้าง ในขณะที่เดียวกันเสริม อำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้พื้นที่แห่งนี้สามารถ “ผลิตอาหาร” อย่าง เต็มศักยภาพ และเอื้ออำนวยให้เด็กและเยาวชนมีชีวิตที่จะ “สร้างสรรค์” อนาคตที่จะมี ร่วมกันบนความแตกต่างหลากหลาย

“พื้นที่” ในที่นี้ไม่ได้มีความหมายในเชิงกายภาพที่จับต้องสัมผัสได้เท่านั้น หากแต่อาจหมายรวมไปถึงพื้นที่ที่เป็นนามธรรม ที่อาจเป็นได้ทั้งความรู้สึกที่ปลอดภัย ในการแสดงความคิดเห็น ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ หรือจังหวะโอกาสของการ เรียนรู้ระหว่างผู้คนที่เห็นแตกต่างกัน เป็นต้น ส่วน “การเมือง” ในแง่นี้ไม่ใช่เป็นเพียง เรื่องของการเลือกตั้งหรือสรรหาผู้นำหรือผู้มีสถานะเป็นตัวแทนของประชาชนเพื่อ เข้าถึงอำนาจในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ เท่านั้น หากแต่ยังเป็นเรื่องของการสร้าง เสริมสร้างอำนาจต่อรองให้กับประชาชนและชุมชนท้องถิ่นเพื่อรับมือกับประเด็นปัญหา ที่เกี่ยวพันกับวิถีชีวิตที่เป็นจริง

“พื้นที่การเมือง” ดังกล่าวเชื่อมโยงกับการสร้าง “สันติภาพเชิงบวก” ที่ไปไกล กว่าเพียงการลดหรือยุติความรุนแรงเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้คน ในพื้นที่ว่าจะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงและสร้างอนาคตที่มีความเป็นธรรม/ความ ยุติธรรมร่วมกันได้ เป็นที่ซึ่งมีการแบ่งปันความกังวลทุกข์ร้อนและความคาดหวัง ตลอดจนข้อเสนอแนะต่อทั้งตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องโยงใยกับความขัดแย้ง ไม่ว่าจะ เป็นรัฐบาล ขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี องค์กรและเครือข่ายภาคประชาสังคมทั้งในและ นอกพื้นที่ หรือแม้แต่องค์กรระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ พื้นที่การเมืองดังกล่าวจะดำรง อยู่ได้ก็ต้องอาศัยพื้นที่กลางหรือพื้นที่ร่วมที่เปิดกว้างนั่นเอง

รายละเอียดของข้อเสนอ 5 ประเด็นยุทธศาสตร์สันติภาพอาจอธิบายได้จาก 5 พื้นที่ ดังต่อไปนี้

(1)
**พื้นที่ปลอดภัย:
ความปลอดภัยของสาธารณะ
และการเคารพความเป็นมนุษย์**

สถานการณ์

ผลกระทบของความขัดแย้งที่มีการใช้กำลังความรุนแรงคือการที่ประชาชนคนธรรมดาต้องประสบกับความสูญเสีย ดังข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงได้ยืนยันความจริงที่ว่าตลอดกว่าสิบปีที่ผ่านมา สัดส่วนของพลเรือนที่ไม่มีอาวุธอยู่ในมือนั้นได้รับผลกระทบจากความรุนแรงมากกว่าบุคคลที่มีอาวุธอยู่ในมือ สิ่งนี้กลายเป็นเหตุผลที่มีความชอบธรรมต่อข้อเรียกร้องให้มีการเคารพสิทธิในการมีชีวิตของผู้คนธรรมดาสามัญที่อาศัยอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง นี่คือรากฐานสำคัญของข้อเสนอแนะให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความปลอดภัยในพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนจนต่อหลักการที่จะปกป้องสิทธิมนุษยชนและเคารพในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

อย่างไรก็ตาม จะพบว่าข้อเสนอในเรื่อง “พื้นที่ปลอดภัย” ในห้วงที่ผ่านมาเน้นมีความหมายที่แตกต่างกัน การจัดทำพื้นที่ปลอดภัยในกรอบของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ/สันติสุข ซึ่งกำลังดำเนินอยู่ในขณะนี้ระหว่างรัฐบาลไทยกับสภาชุรอแห่งปาตานี (มาราปาตานี) นั้นมีเป้าหมายไม่เพียงแต่ต้องการปกป้องชีวิตของประชาชนเท่านั้น หลักใหญ่ใจความก็เพื่อเป็นมาตรการในการสร้างความไว้วางใจระหว่างคู่สนทนาทั้งสองฝ่าย อันเป็นขั้นตอนแรกๆ ของกระบวนการเจรจาต่อรองในลักษณะนี้

พื้นที่ปลอดภัยในความหมายของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ภาค 4 ส่วนหน้า ก็ดูเหมือนจะแตกต่างออกไป เพราะเป็นผลจากการประเมินสถานการณ์ที่เหนือกว่าของภาครัฐ จึงออกแบบโครงการที่ประชารัฐร่วมใจสร้างอำเภอสันติสุข อันถือเป็นการรุกคืบในทางการเมืองเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ

กับภาคประชาชนให้กระชับแน่นมากขึ้น พร้อมๆ กับโดดเดี่ยว “ฝ่ายผู้คิดต่างจากรัฐ” ให้อ่อนกำลังลง

การดำเนินการข้างต้นนั้นสอดคล้องกับนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2560-2562 ที่มุ่งเน้นในการสร้างความปลอดภัยที่ปราศจากการใช้ความรุนแรงจากทุกฝ่าย (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1) ตลอดจนเป็นการสร้างความเชื่อมั่นของกระบวนการพูดคุยสันติสุข (วัตถุประสงค์ข้อที่ 5) แต่ในทางกลับกัน ความรุนแรงจากปฏิบัติการทางทหารในที่นี้อาจมีมิติของการสร้างอำนาจต่อรองของฝ่ายขบวนการต่อสู้ด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ แม้การพูดคุยจะยังดำเนินอยู่ แต่การใช้กำลังก็ยังคงดำรงอยู่

นอกจากนี้ พื้นที่ปลอดภัยยังถูกตีความให้หมายรวมไปถึงการสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสดงออกความคิดเห็นทางการเมือง (พื้นที่สันติ) กล่าวคือเป็นการชี้ให้เห็น “พื้นที่” ในเชิงนามธรรมที่เน้นไปที่การทำงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆ ที่เปิดกว้างและผนวกรวมเพื่อให้ผู้คนได้ส่งเสียงความกังวลและความต้องการอย่างปลอดภัย

นอกจากความหมายข้างต้นแล้ว พื้นที่ปลอดภัยที่มีการขับเคลื่อนในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและมีน้ำหนักอีกมิติหนึ่งคือข้อเสนอในเรื่อง “พื้นที่(สาธารณะ)ปลอดภัย” ที่จุดประกายขึ้นมาจากคณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้เมื่อเมษายน 2558 โดยเป็นข้อเสนอที่ผ่านการระดมความคิดเห็นในเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ครอบคลุมพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำคัญคือเรียกร้องให้ผู้ถืออาวุธทุกฝ่ายให้ตระหนักรู้และทำให้ตลาด ถนนสาธารณะ ศาสนสถาน โรงเรียนและสถานศึกษา ซึ่งเป็นพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวันเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ที่ “ปลอดภัย” สำหรับทุกคน ข้อเสนอดังกล่าวนี้ยังได้รับการหยิบยกไปวาระในที่ประชุมของการพูดคุยสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับมาราปาตานีในกลางปี 2559 อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม หลังจากมีการอภิปรายถึงข้อเสนอดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ทำให้ความหมายของ “พื้นที่(สาธารณะ)ปลอดภัย” จำเป็นต้องต้องขยายให้ครอบคลุมมากกว่าเป็นเป็นเรื่องที่จำกัดอยู่เฉพาะการปราศจากความรุนแรงทางตรงเท่านั้น หากแต่ต้องให้ความสำคัญกับเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และรวมไปถึงความปลอดภัยที่จะอภิปรายหรือถกเถียงกันในประเด็นที่อ่อนไหวเปราะบาง ซึ่งในบาง

แง่มุมก็เป็นเรื่องใจกลางของความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประเด็นอัตลักษณ์ทางการเมือง สิทธิในการกำหนดอนาคต และปัญหาความชอบธรรมในการปกครองนั่นเอง

ข้อเสนอ

เพื่อสถาปนา รักษา และขยาย “พื้นที่การเมือง” อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพ ข้อเสนอให้มีการสร้าง “พื้นที่ปลอดภัย” ต่อฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

(1) **รัฐบาลไทยและขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี**ต้องปกป้องคุ้มครองเด็กผู้หญิง พลเรือน ทุกศาสนาทุกชาติพันธุ์ให้ปลอดภัยจากผลกระทบของปฏิบัติการทางทหาร รวมไปถึงต้องหนุนเสริมการสร้างพื้นที่สาธารณะปลอดภัยอย่างจริงจัง โดยต้องเคารพหลักการสิทธิมนุษยชนและมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

(2) **รัฐบาลไทยและขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี**ต้องทำให้กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ/สันติสุขนั้นเปิดกว้าง เป็นที่ยอมรับต่อทุกฝ่าย และวางอยู่บนกติกาที่เป็นธรรมซึ่งปูทางไปสู่ผลลัพธ์ที่ได้ชัยชนะทุกฝ่าย โดยการรับฟังและเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งด้วยสันติวิธี คณะพูดคุยของทั้งสองฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญต่อข้อเสนอของภาคประชาสังคม โดยกำหนดเป็นวาระของการพูดคุยอย่างต่อเนื่อง และควรเปิดโอกาสให้ตัวแทนองค์กรภาคประชาสังคม (ซึ่งรวมถึงผู้หญิง) ได้มีส่วนในการเข้าไปสังเกตการณ์การพูดคุยระหว่างทั้งสองฝ่าย ตลอดจนเปิดโอกาสให้สนทนากับแต่ละฝ่ายในฐานะที่เป็น “ฝ่ายที่สาม”

(3) **กลุ่มติดอาวุธที่ยังไม่มีส่วนร่วมกับการพูดคุยสันติภาพ**ก็ต้องพิจารณาทางเลือกและแสดงความมุ่งมั่นที่จะเพิ่มการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้มากขึ้น โดยพิจารณาเข้าร่วมในการพูดคุยสันติภาพ/สันติสุขเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้แนวทางการเมืองเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างเป็นรูปธรรม

(4) **ทุกฝ่าย**ควรสร้างบรรยากาศและสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสันติภาพ โดยให้ความสำคัญกับ “ความปลอดภัย” ที่มากกว่าการลดหรือยุติ

ความรุนแรงทางตรง กล่าวคือ ต้องให้หลักประกันว่าจะเปิดให้มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่ปลอดภัยโดยปราศจากการข่มขู่คุกคามสำหรับการส่งเสียงที่แสดงออกทางความคิดหรือความเชื่อทางการเมืองตามความเหมาะสมในกรอบทางกฎหมายและรัฐธรรมนูญในเรื่องที่เกี่ยวกับประเด็นอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์และศาสนา การแสดงออกทางอัตลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลาย ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่ในมิติต่าง ๆ

(5) **รัฐบาลไทย ขบวนการต่อสู้ปาตานี องค์การภาคประชาสังคม สถาบันวิชาการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย** ในความขัดแย้งจะต้องดำเนินมาตรการที่หลากหลายเพื่อปกป้องคุ้มครองนักปกป้องสิทธิมนุษยชนที่ทำงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (หรือปาตานี) ให้สามารถทำงานได้อย่างมีอิสระ ปราศจากการถูกข่มขู่คุกคามจากทุกฝ่าย มีมาตรการที่ช่วยรับรองความปลอดภัยของนักสิทธิมนุษยชนในการทำงานในพื้นที่เสี่ยงภัย และสามารถขับเคลื่อนงานด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อกระบวนการสันติภาพและสิทธิมนุษยชน

(1) **รัฐบาลและหน่วยงานความมั่นคง** จะต้องยืนหยัดในการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม นิติรัฐ และหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันความปลอดภัยของประชาชน

(2) พื้นที่เรียนรู้: ห้องเรียนสันติภาพจากมหาวิทยาลัยถึงชุมชน

สถานการณ์

องค์ประกอบสำคัญในการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่ไปสู่สันติภาพที่มีความหมายต่อผู้คนที่หลากหลายนั้นขึ้นอยู่กับการทำงานที่ผู้คนในพื้นที่ขัดแย้งได้รับโอกาสที่จะทำความเข้าใจต่อสภาพที่เป็นจริงของความขัดแย้ง ความรุนแรง หลักการสิทธิมนุษยชน การจัดการความขัดแย้ง และแนวทางการสร้างสันติภาพในทุกระดับ แต่กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้ยังคงอยู่ภายในสถาบันการศึกษาหรือในแวดวงของคนทำงานในองค์กรหรือเครือข่ายภาคประชาสังคม ซึ่งพอจะกล่าวได้ว่ายังคงเป็นความรู้ที่อยู่ในแวดวงที่จำกัด

ภาพรวมข้างต้นนี้เป็นสิ่งที่พอเข้าใจได้ เพราะการทำงานของสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและแนวทางสันติวิธีในสังคมไทยนั้นมักเป็นผลสะท้อนต่อเนื่องจากสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองในประวัติศาสตร์ การกำเนิดของสถาบันหรือหน่วยงานเหล่านี้เป็นจุดริเริ่มของการศึกษาเรียนรู้สันติภาพในหลายภูมิภาคของประเทศ เช่น สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น

ในกรณีความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือปาตานีเองก็เช่นกัน ที่กลายเป็นเงื่อนไขที่กระตุ้นให้มหาวิทยาลัยและสถาบันทางวิชาการตอบสนองด้วยการจัดตั้งหน่วยงานที่ให้การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ดังที่จะเห็นได้จากการจัดตั้งสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และสถาบันวิจัยและพัฒนาชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ในส่วนของมหาวิทยาลัยเอกชนประกอบด้วย สถาบันศาสนา วัฒนธรรม และสันติภาพ มหาวิทยาลัยพายัพ และสถาบันอิสลาม มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

นอกจากสถาบันการศึกษาข้างต้นแล้ว ยังมีองค์กรที่ดำเนินการเฉพาะหลักสูตรระยะสั้นเพื่อจัดการอบรมให้ความรู้ด้านสันติภาพและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง อาทิ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า วิทยาลัยประชาชน สำนักปาตานีรายาเพื่อสันติภาพและการพัฒนา และกลุ่มบุหงารายา เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันองค์กรภาคประชาสังคมทั้งจากในและนอกพื้นที่อีกไม่น้อยที่ออกแบบหลักสูตรการอบรมมากมายตลอดกว่าสิบปีที่ผ่านมา ทั้งในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน การรณรงค์เคลื่อนไหวทางการเมือง การสานเสวนา ตลอดจนการทำความเข้าใจต่อกระบวนการสันติภาพที่ดำเนินอยู่ โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างหลากหลาย

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่คุณเหมือนจะยังขาดหายและจำเป็นต้องเสริมเติมเต็มก็คือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ในระดับชุมชนท้องถิ่น แม้จะมีบางหน่วยงานหรือองค์กรที่ริเริ่มดำเนินการไปก่อนอยู่บ้างแล้ว แต่ก็ยังเป็นไปในลักษณะกระจัดกระจายไม่เห็นพลังของการเชื่อมต่อหรือหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งๆ ที่การศึกษาเรียนรู้สันติภาพในที่เชื่อมต่อกันในทุกระดับเป็นเรื่องจำเป็นที่ไม่เพียงแต่หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพที่ดำรงอยู่เท่านั้น หากแต่เป็นรากฐานของการก่อร่างสร้างวัฒนธรรมสันติภาพในอนาคตอีกด้วย

ข้อเสนอ

เพื่อสร้างและขยาย “พื้นที่เรียนรู้” เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งและกระบวนการสร้างสันติภาพ อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพ มีข้อเสนอที่ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ควรต้องพิจารณาดังต่อไปนี้

(1) ทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรประชาสังคม สถาบันวิชาการในพื้นที่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรต้องเห็นความสำคัญ ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการจัดการศึกษาเรียนรู้สันติภาพในระดับชุมชนท้องถิ่น ด้วย

การจัดตั้งกลไกที่สร้างการทำงานร่วมกัน โดยมีเนื้อหาของการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งอาจหมายรวมถึงแนวคิดและประสบการณ์ของการทำความเข้าใจความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ หลักการสิทธิมนุษยชน หรือประเด็นอื่นๆ ที่ขึ้นกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

(2) องค์กรประชาสังคมและสถาบันวิชาการในพื้นที่ จะต้องขยายความร่วมมือระหว่างกันและจัดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับความขัดแย้งและกระบวนการสันติภาพให้กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ อาทิเช่น สมาชิกหรือคนทำงานขององค์กรภาคประชาสังคม องค์กรธุรกิจ กลุ่มนักรการเมือง ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องที่ และผู้นำท้องถิ่น ตลอดจนเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่ ทั้งในระดับของผู้บังคับบัญชาและผู้ปฏิบัติงาน เป็นต้น

(3) ขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี ควรต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านการอบรมเพิ่มศักยภาพในการทำงานแนวทางทางการเมืองและส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพ หลักการสิทธิมนุษยชน และหลักกรรมมนุษยธรรมให้กับสมาชิกและมวลชนสนับสนุนทั้งในและนอกพื้นที่

(4) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ควรต้องจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพและแนวทางการหาทางออกอย่างสันติวิธีกับกำลังพลและเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังต้องสนับสนุนการจัดการเรียนรู้สันติภาพในชุมชนอีกด้วย

(4) รัฐบาล โดยสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ควรต้องกำหนดให้การศึกษาเรียนรู้สันติภาพบรรจุในยุทธศาสตร์ของชาติ และกระทรวงศึกษาธิการต้องจัดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนสันติศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับ (ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา) และอาจจัดให้มีมหาวิทยาลัยด้านสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมทั้งผลิตตำรา คู่มือ และสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับสันติภาพ

(5) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ควรร่วมกันจัดทำโครงการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือภูมิภาคปาตานีอย่างจริงจังและเป็นระบบ

(6) องค์กรระหว่างประเทศและมิตรประเทศ ที่ห่วงกังวลต่อสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ควรต้องส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านสันติภาพให้กับประชาชนในพื้นที่ คนทำงานในองค์กรภาคประชาสังคม สมาชิกของขบวนการต่อสู้เพื่อปาตานี และเจ้าหน้าที่รัฐ โดยอาจเป็นการผลักดันวาระดังกล่าวในเวทีระหว่างประเทศ การสนับสนุนงบประมาณ หรือการสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศให้มาร่วมแลกเปลี่ยนกับกลุ่มเป้าหมายข้างต้นในพื้นที่

(3)

พื้นที่สื่อสาร: เสริมพลังเรื่องราวจากคนใน

สถานการณ์

ความท้าทายของการสื่อสารในพื้นที่ความขัดแย้งนั้นมีหลากหลายประการและตลอดกว่าสิบปีของที่ความรุนแรงดำรงอยู่ในพื้นที่ก็พบว่าไม่มีวิธีจัดการกับประเด็นเหล่านั้นด้วยแนวทางที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นนี้ รัฐบาลพยายามสร้างกลไกของการสื่อสารมากมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ในขณะที่สมาคมวิชาชีพสื่อมวลชนและองค์กรสื่อมวลชนกระแสหลักก็มีความพยายามอยู่ไม่น้อยที่จะทำให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของผู้คนและสิ่งที่พวกเขาต้องเผชิญในพื้นที่ชายแดนใต้หรือปาตานีแห่งนี้ถูกนำเสนอออกไปให้มากกว่าเรื่องราวของความรุนแรง

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ของการสื่อสารก็เปลี่ยนแปลงไปไม่น้อย เนื่องจากสภาพแวดล้อมของการสื่อสารเองที่มีการปรับตัวอย่างขนานใหญ่ ในห้วงปัจจุบันอำนาจของการสื่อสารที่เคยถูกผูกขาดการเล่าเรื่องจากสื่อกระแสหลักถูกกระจายออกสู่มือของสามัญชนคนธรรมดามากขึ้น บทบาทของสื่อทางเลือก สื่อท้องถิ่น สื่อออนไลน์ และสื่อสังคมออนไลน์ได้ส่งอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสารของผู้คนมากขึ้น และหลายครั้งที่บทบาทอย่างสำคัญที่ส่งผลต่อพลวัตของความขัดแย้ง ด้วยเหตุนี้ในระยะหลังอิทธิพลของสื่อท้องถิ่นอย่างสื่อวิทยุและสื่อสังคมออนไลน์ก็เพิ่มสูงมากขึ้น ในขณะที่องค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ก็ปรับตัวโดยการลุกขึ้นมาทำงานสื่อสารอย่างเป็นทางการจริงจังมากกว่าที่เคยเป็นอยู่ในหลายปีที่ผ่านมา การสื่อสารในมือขององค์กรภาคประชาสังคมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เพื่อสื่อสารเรื่องราวเท่านั้น หากยังมุ่งผลักดันประเด็นปัญหาหรือมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงบางอย่างด้วย ตัวอย่างที่ควรต้องกล่าวถึงในที่นี้คือ

การสื่อสารที่มุ่งระดมความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมต่าง ๆ หรือแม้แต่การเปิดพื้นที่ให้เสียงของผู้คนในระดับชุมชนได้ส่งเสียงในวงกว้าง เป็นต้น

สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปข้างต้นส่งผลให้เกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายของสื่อทางเลือกหรือสื่อท้องถิ่นมากขึ้นตามไปด้วย นี่เป็นเงื่อนไขแวดล้อมสำคัญที่ทำให้กิจกรรมอย่างงานวันสื่อทางเลือกชายแดนใต้/ปาตานี (ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นวันสื่อสันติภาพหลังปี 2556) ถูกจัดขึ้นเป็นระยะเวลาหลายปี ในขณะที่เดียวกันก็ปรากฏการจัดตั้งเครือข่ายสื่อท้องถิ่นและสื่อประชาสังคมในหลากหลายรูปแบบอย่างค่อยเป็นค่อยไป ในจำนวนนี้ยังมีความพยายามจะสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากมุมมองของเครือข่ายที่ทำงานด้านการสื่อสารจากในพื้นที่อีกด้วย

กระนั้นก็ตาม การสื่อสารในมือของสามัญชนเช่นนี้ก็ยังคงประสบกับความท้าทายที่แตกต่างออกไป เรื่องสำคัญก็คือการทำงานของสื่อท้องถิ่นเหล่านี้มีข้อจำกัดในเรื่องทักษะการสื่อสาร ขาดแรงสนับสนุนในเรื่องทรัพยากรและเงินทุนดำเนินการ แม้จะพอมีเครือข่ายการทำงานร่วมกันอยู่บ้าง แต่ก็ถือว่ายังไม่มากนัก อีกทั้งยังขาดการเชื่อมโยงอย่างจริงจัง นอกจากนี้ ยังประสบกับปัญหาของการมีข้อตกลงร่วมกัน ทั้งในแง่จรรยาบรรณที่กำกับการทำงานไปจนถึงการใช้ภาษาในการสื่อสาร โดยเฉพาะภาษามลายูที่มีการใช้เพื่อการสื่อสารที่หลากหลาย ในขณะเดียวกัน แม้จะมีพื้นที่หรือช่องทางในการสื่อสารที่เอื้อต่อการทำงานมากขึ้นตามเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่ายและต้นทุนที่ไม่สูงมาก แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่อีกไม่น้อย ดังกรณีของการเปิดช่องทางโทรทัศน์ชุมชนที่ยังคงไม่บรรลุผลมากนัก

ข้อเสนอ

เพื่อสร้าง รักษา และขยายพื้นที่ของการสื่อสารสาธารณะที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและเสริมอำนาจต่อรองของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างสันติภาพที่เปิดกว้างต่อผู้คนที่หลากหลาย ฝ่ายต่าง ๆ ควรต้องพิจารณาข้อเสนอดังต่อไปนี้

(1) องค์กรและเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่และสถาบันการศึกษา ต้องร่วมมือกันพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับ เครือข่ายคนทำงานด้านการสื่อสารสาธารณะ โดยริเริ่มจากการพัฒนาฐานข้อมูลองค์กรสื่อในพื้นที่อย่าง

ครอบคลุมพื้นที่และช่องทางการสื่อสาร จัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ตลอดจนจัดตั้งคณะทำงานตามวาระที่ซับซ้อนหรือผลักดันประเด็นสาธารณะร่วมกัน

(2) **องค์กรและเครือข่ายประชาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเยาวชนในชุมชนต่างๆ** จะต้องสร้างความร่วมมือกับ**สถาบันการศึกษา** ตลอดจนองค์กรอิสระอย่าง**สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกากระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.)** ในการพัฒนาศักยภาพคนทำงานด้านการสื่อสารในพื้นที่ความขัดแย้งซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ทักษะในการผลิตสื่อหลากหลายช่องทาง ความเข้าใจต่อจรรยาบรรณในการสื่อสารต่อสาธารณะ ทั้งนี้ ควรต้องเน้นไปที่การผลิตสร้างนักสื่อสารคนรุ่นใหม่ที่กระจายตัวอยู่ในชุมชนต่างๆ อย่างจริงจังโดยริเริ่มผลักดันในการจัดตั้ง “ศูนย์การสื่อสารชุมชน” ในฐานะที่เป็นทั้งช่องทางทางการสื่อสารของชุมชนและเป็นพื้นที่กลางในการเสริมทักษะการสื่อสารของผู้คนในชุมชน

(3) ในสถานการณ์ที่ภูมิทัศน์ของการสื่อสารกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว **กลุ่มหรือองค์กรที่ทำงานด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายวิทยุชุมชน ผู้ผลิตรายการอิสระ นักจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ตลอดจนกลุ่มสื่อออนไลน์** ควรต้องร่วมกันพัฒนาช่องทางสื่อสารที่มีลักษณะขยายและเชื่อมต่อข้ามพื้นที่และช่องทางการสื่อสารกันมากยิ่งขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้คนในพื้นที่ได้ส่งเสียงของตนเองมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลักดันโครงการนำร่องโทรทัศน์ชุมชนที่จะกลายเป็นช่องทางสำคัญที่เชื่อมต่อการสื่อสารหลากหลายระดับ

(4) **องค์กรสนับสนุนงบประมาณทั้งในและต่างประเทศ** ควรต้องหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มที่ทำงานด้านการสื่อสารในพื้นที่โดยร่วมกันจัดตั้ง “กองทุนสนับสนุนนักสื่อสารสันติภาพ” เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกในการเสริมสร้างศักยภาพของงานสื่อสารสาธารณะในพื้นที่ความขัดแย้ง ตลอดจนส่งเสริมทำงานในเชิงเครือข่ายและจัดเตรียมทรัพยากรและสวัสดิการให้กับสมาชิกของเครือข่าย เพื่อเป็นหลักประกันให้มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง

(4) พื้นที่ผลิต: อริปไตยทางอาหาร และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ

สถานการณ์

หลักประกันของสันติภาพที่ยั่งยืนประการหนึ่งคือการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมนั้น ๆ มีการอยู่ดีกินดี มีรายได้ที่แน่นอนมั่นคง และมีความสามารถที่จะเข้าถึงจัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในท้องถิ่นได้อย่างสมดุล ภูมิภาคชายแดนใต้หรือปาตานีนั้นมีสภาพภูมินิเวศที่หลากหลาย ทั้งป่าดิบชื้น ป่าพรุ ป่าสนทราย ป่าชายหาด ป่าชายเลน ทะเล แม่น้ำ และลำคลอง ฐานทรัพยากรเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติอย่างหลากหลาย สร้างความเติบโตให้กับเศรษฐกิจท้องถิ่น และส่งผลให้หล่อเลี้ยงวัฒนธรรมที่แตกต่างจำเพาะและโดดเด่นตามระบบนิเวศนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม อำนาจในการจัดการทรัพยากรของชุมชนก็ตกอยู่ในสภาพการณ์ที่ไม่ต่างกับภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ กล่าวคือ ชุมชนท้องถิ่นได้สูญเสียความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ ในขณะที่รัฐและบริษัทเอกชนก็ขยายอำนาจควบคุม กระทั่งการจัดการที่รวมศูนย์อำนาจและมุ่งเน้นการกอบโกยกำไรได้ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อผู้คนในพื้นที่

การจัดการพื้นที่ป่าพรุเป็นกรณีตัวอย่างที่สะท้อนสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี ป่าพรุเป็นระบบนิเวศที่สำคัญของภูมิภาคแห่งนี้ และมีพื้นที่จำนวนมากกระจายตัวอยู่ทั่วทั้งสามจังหวัด (ยะลา นราธิวาส และปัตตานี) รวมกันประมาณ 5 แสนไร่ ป่าพรุเป็นพื้นที่รับน้ำ และเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่ลุ่มที่สำคัญ รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจฐานรากหลากหลาย ทั้งการทำนา เลี้ยงสัตว์ การประมงน้ำจืด รวมถึงสวนเกษตรผสมผสาน แต่ในปัจจุบัน การบริหารจัดการที่รวมศูนย์สั่งการและผิดพลาดได้ส่งผลให้

ทำลายความหลากหลายของระบบนิเวศดังกล่าว ผ่านโครงการพัฒนาที่ไม่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างการก่อสร้างประตูกั้นน้ำ การขุดลอก การสร้างถนน การขุดคลองชลประทาน จนชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ตามที่เคยเป็นมา ผลกระทบที่เป็นรูปธรรมนั้นจะเห็นได้จากการปรากฏพื้นที่นาร้างที่ประมาณการไม่ต่ำกว่า 2 แสนไร่ พื้นที่ดังกล่าวไม่สามารถใช้เลี้ยงสัตว์ได้อย่างที่เคยเป็น ในขณะที่ปริมาณสัตว์น้ำก็ลดลง สถานการณ์ข้างต้นยังเป็นการสะท้อนสถานะที่ทั้งโลกกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่ขาดความมั่นคงทางอาหาร เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติไปพร้อม ๆ กับปัญหาการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศโลก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่านโยบายของภาครัฐจะเห็นความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่งเสริมบทบาทของภาคประชาสังคม ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นในการคุ้มครองดูแลการจัดสรรและการฟื้นฟูทรัพยากร โดยเฉพาะพื้นที่ประมงชายฝั่ง ป่าชายเลน ที่ราบลุ่ม และเขตป่า (วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ตามนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2562) แต่ก็พบว่าในทางปฏิบัตินั้น ชุมชนและภาคประชาสังคมยังคงมีอำนาจต่อรองที่จำกัด โดยเฉพาะในมิติของการมีส่วนร่วมในการกำหนดและดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐ ทำให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติประสบกับภาวะที่ไม่สมดุล ทั้ง ๆ ที่ภูมิภาคแถบนี้มีศักยภาพที่จะกลายเป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญของทั้งประเทศและภูมิภาคอาเซียน

ข้อเสนอ

เพื่อเสริมอำนาจอธิปไตยทางอาหารให้อยู่ในมือของชุมชนให้มีสิทธิในการกำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น อันเป็นรากฐานสำคัญของ การสร้างสันติภาพที่ยั่งยืน จำเป็นที่ฝ่ายต่าง ๆ จะต้องผลักดันให้ภูมิภาคแห่งนี้กลายเป็น “พื้นที่ผลิตอาหาร” สำคัญไม่เฉพาะต่อปากท้องของผู้คนในพื้นที่เท่านั้น หากแต่ยังมีศักยภาพที่จะเป็นพื้นที่ผลิตอาหารหรือครัวของอาเซียนอีกด้วย โดยฝ่ายต่าง ๆ ควรต้องพิจารณาข้อเสนอดังต่อไปนี้

(1) การพัฒนาและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของ **หน่วยงานภาครัฐ**จะต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมของ**ประชาชนในพื้นที่อย่างครอบคลุม** โดยที่ไม่จำกัดอยู่เฉพาะผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ต้องรวมไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน โดยเฉพาะเกษตรกร ชาวประมง และผู้มีแนวโน้มหรือได้รับผลกระทบจากการพัฒนาข้างต้น โดยจะต้องผ่านกระบวนการตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ รวมไปถึงการร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐอย่างเป็นจริง โดยรูปธรรมของการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้อาจริเริ่มได้หลายรูปแบบ อาทิ เช่น การร่วมกันทบทวนโครงการพัฒนาที่ได้ขาดการมีส่วนร่วมและส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวาง การริเริ่มจัดทำแผนคุ้มครองพื้นที่ซึ่งมีความอ่อนไหวทางระบบนิเวศและการกำหนดเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ร่วมกันให้ชัดเจน เป็นต้น

(2) **องค์กรและเครือข่ายภาคประชาสังคม**จะต้องกระตือรือร้นในการสร้างอำนาจต่อรองของตนเองและเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดและตรวจสอบแผนยุทธศาสตร์ แนวทางพัฒนา และโครงการพัฒนาในพื้นที่ซึ่งมีผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งการผลิตอาหาร เกษตรอุตสาหกรรม การประมง และการพัฒนาพลังงาน รวมทั้งมีการกำหนดแนวทางพัฒนาที่เป็นทางเลือกของภาคประชาชน ผ่านการสร้างกลไกการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐอย่างจริงจัง รวมไปถึงการร่วมกันจัดทำในชายแดนใต้ควบคู่ไปกับการรักษาสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืนเป็นรูปธรรม

(3) **ทุกฝ่าย**จะต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาบนฐานของข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้ โดยหน่วยงานรัฐจะต้องส่งเสริมการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนฐานของทรัพยากร นอกจากนี้ จำเป็นต้องให้ความสำคัญของการสร้างนวัตกรรมที่อิงอยู่บนภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนมุ่งเน้นการฟื้นฟู อนุรักษ์ ส่งเสริมการเพาะพันธุ์พืชท้องถิ่นที่มีคุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่น

(4) **รัฐบาล**จะต้องควบคุมบทบาทของบริษัทข้ามชาติและบริษัทเอกชนที่ทำธุรกิจบนฐานคิดของการมุ่งกอบโกยกำไรและทำลายล้างสมดุลของธรรมชาติ ด้วยการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

(5)

พื้นที่สร้างสรรค์:

เด็กและเยาวชนของอนาคต

สถานการณ์

อนาคตของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้/ ปาตานี ขึ้นอยู่กับเด็กและเยาวชนที่มีคุณภาพ แต่ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนในพื้นที่กำลังเจริญเติบโตท่ามกลางสถานการณ์ของปัญหารอบด้านทั้ง ทางด้านกายภาพ พหุติกรรม ทางสังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ ซึ่งสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในสังคม ได้ทวีความรุนแรงสูงมากขึ้นเกือบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านกรรมสิทธิ์คนคดีและพหุติกรรมเบี่ยงเบน เห็นห่างศาสนามีค่านิยมแบบบริโภคนิยมอย่างฟุ่มเฟือย การทะเลาะวิวาท ตัดยาเสพติด การเสพสื่อลามกอนาจาร ติดเกม ฯลฯ โดยมีเด็กที่ต้องการการปกป้องเป็นพิเศษจำแนกตามสภาพปัญหาได้ 17 กลุ่ม คือ เด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กถูกทำร้ายทารุณ เด็กที่ถูกล่องเกินทางเพศ เด็กที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด เด็กเร่ร่อน เด็กถูกค้า เด็กพิการ แรงงานเด็ก เด็กในกระบวนการยุติธรรม เด็กพลัดถิ่น เด็กชาวเขา เด็กในชุมชนแออัด เด็กไร้สัญชาติ เด็กที่เป็นลูกแรงงานก่อสร้าง เด็กที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ และเด็กยากจน

นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนในพื้นที่ยังต้องการปกป้องเป็นพิเศษเพิ่มขึ้นด้วย อันเนื่องมาจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ซึ่งประทุขึ้นมาตั้งแต่ปี 2547 โดยสถานการณ์ความรุนแรงและความไม่สงบที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตทรัพย์สิน ของประชาชนทุกกลุ่มในพื้นที่ และได้ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อกลุ่มเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย การเสียชีวิตและบาดเจ็บ ความเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย (คนพิการ) การตกเป็นผู้ต้องสงสัย ถูกดำเนินคดีและคุมขัง การถูกพลัดพรากจากครอบครัวในกรณีที่คนในครอบครัวถูกกล่าวหาว่าเป็น “ฝ่ายที่เห็นต่างจากรัฐ” และความต้องการกลายเป็นเด็กกำพร้าจากการสูญเสียบุคคลในครอบครัว โดยเด็กที่

อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งและความรุนแรง จะมีผลกระทบทางจิตใจที่อาจจะนำไปสู่ภาวะความซึมเศร้า ภาวะวิตกกังวล หรือแม้แต่การใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหาอีกด้วย

ข้อมูลจากศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้ (ศวชต.) พบว่าจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงมากขึ้นสัมพันธ์ตรงกับจำนวนเด็กกำพร้าเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน โดยมีผู้ประสบเหตุจากความไม่สงบ รวมทั้งสิ้น 20,493 คน บาดเจ็บจำนวน 12,031 คน บาดเจ็บสาหัสจำนวน 1,875 คน ผู้ประสบเหตุจากบาดเจ็บสาหัส กลายเป็นผู้พิการจากความไม่สงบจำนวน 584 คน ที่สำคัญมีผู้ประสบเหตุเสียชีวิตจำนวน 6,003 คน ทำให้เกิดเด็กกำพร้าในทุกกลุ่มอายุจากพ่อแม่เสียชีวิตในเหตุความไม่สงบเป็นจำนวนทั้งสิ้น 9,806 คน

ในขณะที่รายงานข้อเสนอของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ พบว่า ในปี 2557 เด็กในครอบครัวผู้ต้องหาคดีความมั่นคงที่ถูกคุมขัง ครอบครัวที่ถูกวิสามัญฆาตกรรม ครอบครัวผู้สูญหาย ครอบครัวผู้ที่หลบหนี และครอบครัวผู้ที่ถูกควบคุมตัวด้วยกฎหมายพิเศษ ซึ่งมักถูกพรากจากผู้เป็นพ่อและแม่ มักมีอาการซึมเศร้า หรือหวาดกลัว และมีความเสี่ยงที่จะตกอยู่ในสถานการณ์ความรุนแรง เพราะเด็กอาจพบเห็นเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับคนในครอบครัว นอกจากนี้เด็กขาดโอกาสในการเข้ารับการศึกษาจากการที่ครอบครัวมีรายได้ลดลงหรือมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น โดยสภาพแวดล้อมที่เด็กที่อยู่ในเหตุการณ์ความรุนแรง เช่น เหตุการณ์ระเบิด ยิง หรือการปิดล้อมตรวจค้น ความทรงจำดังกล่าวจะสร้างรอยแผลให้กับเด็ก หรืออาจทำให้เด็กตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะได้รับอันตรายทั้งทางร่างกาย และจิตใจ

จากสภาพปัญหาโดยรวมและผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ การปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนจึงกลายเป็นวาระสำคัญที่องค์กรภาคีรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมให้ความสำคัญ นอกจากนี้นโยบายในระดับชาติที่เน้นบทบาทของเยาวชนในการพัฒนาประเทศแล้ว นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2560-2562 ยังได้กล่าวถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ข้าม

วัฒนธรรมของเยาวชนต่างศาสนา นอกจากนี้ ในระยะหลังองค์กรนอกภาครัฐระหว่างประเทศยังให้ความสนใจติดตามผลกระทบของความรุนแรงต่อเด็กอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับองค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ซึ่งพยายามสร้างความตระหนักในเรื่องนี้มากขึ้น

ข้อเสนอ

(1) รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐควรต้องผลักดันให้เกิดนโยบาย “1 ชุมชน 1 พื้นที่สร้างสรรค์” ที่เป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนในแผนพัฒนาของหน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ และทรัพยากร ที่จำเป็น จัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อเด็กและเยาวชน พร้อมทั้งจัดตั้งกลไกการดำเนินงานที่มาจากผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

(2) หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคประชาสังคม ต้องให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพของเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในทุกขั้นตอนการทำงาน

(3) สถาบันวิชาการ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด และเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคม จะต้องร่วมกันจัดทำฐานข้อมูลขององค์กรที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่ชายแดนใต้หรือปาตานีอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นต้นทุนในการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนต่อไป

(4) องค์กรประชาสังคมที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่ควรต้องร่วมกันจัดทำยุทธศาสตร์เด็กและเยาวชน เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานในอนาคต

ก้าวไปข้างหน้าด้วยกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์สันติภาพมีหลักใหญ่ใจความอยู่ที่การเสนอให้ฝ่ายต่าง ๆ ตระหนักถึงความสำคัญของการสถาปนา รักษา และขยาย “พื้นที่การเมือง” ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการสร้างสันติภาพจากผู้คนที่มีความหลากหลายในพื้นที่ยุทธศาสตร์สันติภาพ

“พื้นที่การเมือง” ดังกล่าวจะไม่มี ความหมายหากเป็นพื้นที่ซึ่งคับแคบและจำกัดการมีส่วนร่วมเป็นการเฉพาะฝ่ายหรือกลุ่ม ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอข้างต้นจะก่อผลในทางรูปธรรมได้นั้น ไม่เพียงแต่ได้รับการตอบรับและทำตามเท่านั้น หากแต่ยังต้องอาศัยท่าทีที่เปิดกว้างทางความคิดและยอมรับความเห็นที่แตกต่าง กระทั่งสามารถจะขัดแย้งกันอย่างสร้างสรรค์ได้ ดังจะเห็นได้ว่าข้อเสนอที่โลว์เรียงเอาไว้ข้างต้นนั้นไม่อาจจะบ่งชี้ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้ตอบสนองได้เพียงฝ่ายเดียว หากแต่การดำรงอยู่ของ “พื้นที่การเมือง” ทั้งห้ามิตินั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือข้ามกลุ่ม ข้ามฝ่าย และข้ามภาคส่วน ในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็นที่เกี่ยวข้องกัน

นอกจากนี้ ยังเห็นได้ชัดว่า “พื้นที่การเมือง” ที่กล่าวข้างต้นนั้นสัมพันธ์อย่างยิ่งกับศักยภาพและความสำเร็จของการสร้างสันติภาพ กล่าวคือ หากไม่มีความปลอดภัยที่มากพอ ทั้งในแง่มุมมองทางกายภาพและการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ไม่มีพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นให้กับผู้คนในชุมชน ไม่มีพื้นที่สำหรับการสื่อสารเพื่อส่งเสียงจากคนในพื้นที่ความขัดแย้ง ไม่มีอำนาจในการจัดการกับทรัพยากรเพื่อผลิตอาหารที่เพียงพอและมั่นคง และไม่มีพื้นที่สำหรับการสร้างสรรค์ให้กับคนรุ่นหลังที่กำลังตามมาแล้ว “สันติภาพ” หรือ “สันติสุข” ทั้งที่ดำเนินอยู่และที่กำลังจะบังเกิดขึ้นก็ไร้ความหมาย

“พื้นที่การเมือง” จะเอื้ออำนวยให้ผู้คนที่มีความขัดแย้งได้เผชิญหน้ากับความแตกต่างอย่างมีวุฒิภาวะ ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้และการทำความเข้าใจต่อสิ่งที่ไม่คุ้นเคย มั่นใจและยืนหยัดในแนวทางไม่ใช้ความรุนแรง และถึงที่สุดแล้วจะสามารถรับมือกับความขัดแย้งที่อยู่บนฐานของอัตลักษณ์และความปรารถนาทางการเมืองแตกต่างกันซึ่งดำรงอยู่ในชายแดนใต้/ปาตานีได้อย่างสร้างสรรค์นั่นเอง

ภาคผนวก ก

สมาชิกสภาประชาสังคมชายแดนใต้

1. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้
2. ศูนย์ประสานเครือข่ายองค์กรประชาสังคมนราธิวาส
3. มูลนิธิฮิลาลอะห์มัร
4. โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ ม.อ.ปัตตานี
5. ศูนย์ฟ้าใสเครือข่ายเยาวชนจังหวัดยะลา
6. มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้
7. มูลนิธิบ้านเด็กกำพร้าปัญญาเลิศ
8. ชมรมคัมครองผู้บริโภคดีด้านฮาลาล
9. สถาบันอัลสลาม มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
10. ศูนย์อัลกรุอ่านและภาษา
11. เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้
12. ศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพจังหวัดปัตตานี
13. เครือข่ายสื่อภาคประชาสังคมชายแดนใต้
14. เครือข่ายชุมชนศรัทธา กัมปงตักวา
15. ศูนย์ประชาสังคมจังหวัดยะลา
16. เครือข่ายวิทย์ชุมชนมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้
17. สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย
18. กลุ่มยี่อริงา
19. สมาคมเสริมสร้างสิทธิชุมชน
20. กลุ่มชาภูน้ำ
21. สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
22. มูลนิธิสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

23. เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ
24. ศูนย์ประสานงานช่วยเหลือเด็กกำพร้า ชชต.
25. เครือข่ายอาสาสมัครยุติธรรมทางเลือก
26. องค์การภาคประชาชนเพื่อสันติภาพและเศรษฐกิจพอเพียง
27. สมาคมผู้หญิงเพื่อสันติภาพ
28. สภาเกษตรกร จังหวัดยะลา

ภาคผนวก ข

องค์กรที่มีสมาชิกเข้าร่วมกระบวนการจัดทำ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์สันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี 2017

1. เครือข่ายสื่อวิทยุจังหวัดปัตตานี
2. กลุ่มกาวันกิตอ
3. คณะทำงานฐานข้อมูลเหตุการณ์ชายแดนใต้ (DSID)
4. ชมรมอนุรักษ
5. เครือข่ายผู้หญิงเพื่อสันติภาพชายแดนใต้
6. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
7. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
8. กองทุนบทบาทสตรีจังหวัดปัตตานี
9. ศูนย์ประสานงานการช่วยเหลือเด็ก
10. เครือข่ายวิทยุ
11. ปาตานีฟอรัม
12. กลุ่มตะกะปะ
13. กลุ่มวานูแฉ
14. สำนักข่าวอามาน Aman News Agency
15. บ้านพิราบขาว
16. สตรีชุมชนโรงอ่าง
17. กลุ่มตูปะ
18. มูลนิธิสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI)
19. เยาวชนจิตอาสา
20. สมาคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้
21. สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย

22. บ้านบุญเต็ม
23. มูลนิธิสุขแก้ว-แก้วแดง
24. กลุ่มจุใจมจิตอาสาเพื่อสังคม
25. องค์การภาคประชาชนเพื่อสันติและเศรษฐกิจพอเพียง
26. สมาคมผู้หญิงเพื่อสันติภาพ
27. เครือข่ายผู้หญิงยุติความรุนแรงแสงวงสันติภาพ
28. สภาองค์กรชุมชนตำบลท่าสาป
29. เครือข่ายผู้หญิงเพื่อธรรมาภิบาลจังหวัดยะลา
30. สถาบันคีนันแห่งเอเชีย
31. สภาเด็กและเยาวชนเทศบาลนครยะลา
32. องค์การเครือข่ายสิทธิมนุษยชนปาตานี (HAP)
33. ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้
34. สภาสุขภาพวะเด็ก
35. เครือข่ายภาคประชาสังคมนราธิวาส
36. ศูนย์การเรียนรู้ตำบลโคกเคียน
37. ชมรมคนพิการ
38. ชมรมผู้สูงอายุ
39. สมัชชาสุขภาพ จังหวัดนราธิวาส
40. การค้าไทย-มาเลเซีย ทริเคย์มาเกิด
41. มูลนิธิเพื่อการศึกษาและเยียวยาเด็กกำพร้า (Felo)
42. เครือข่ายสวัสดิการชุมชนจังหวัดยะลา
43. เครือข่ายบัณฑิตแรงงาน จังหวัดนราธิวาส
44. เกษตรบ้านตามะยูง
45. มูลนิธิไอโซน จังหวัดยะลา
46. สมัชชาสุขภาพ จังหวัดยะลา
47. สมาคมฟ้าสีรุ้ง จังหวัดยะลา

48. สภาเด็กและเยาวชน จังหวัดยะลา
49. กลุ่มจุใจอาสาเพื่อสังคม
50. เครือข่ายวิทย์ชุมชน
51. เครือข่ายวิทย์ ปัตตานี
52. เครือข่ายวิทย์ ศอ.บต.
53. สถานีวิทยุสาธารณะมัสยิดกลาง จังหวัดยะลา
54. สถานีวิทยุอัตต๊ะเรดิโอ จังหวัดนราธิวาส
55. สถานีวิทยุเสียงดรฺณศาสน์ จังหวัดปัตตานี
56. สถานีวิทยุสาส์นคุณธรรม
57. กลุ่มเมอบูโด
58. กลุ่มผู้ผลิตอิสระ
59. สำนักข่าวอิศรา
60. สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดยะลา
61. เครือข่ายสื่อชุมชนชายแดนใต้
62. คณะวิทยาการสื่อสาร ม.อ.ปัตตานี
63. สถานีวิทยุกระจายเสียง ม.อ.ปัตตานี
64. สถานีวิทยุอัลกุรอานดารุสลาม จังหวัดปัตตานี
65. สภาเด็กและเยาวชน จังหวัดปัตตานี
66. กลุ่มดอกไม้ยิ้ม
67. กลุ่มเยาวชนบ้านแยะ
68. เยาวชนโคกพะยอมรักษสันติ
69. โรงเรียนนักรบชายแดนใต้
70. เยาวชนมัสยิดโกตาบารู
71. สถานีวิทยุออนไลน์ ตะอานูเรดิโอ
72. บ้านพิราบขาว
73. กลุ่มบ้านรักษากะลาเครือข่ายบ้านพิราบขาว
74. เครือข่ายองค์กรงดเหล้า สคส. จังหวัดยะลา

75. กลุ่ม PUCUK PAKU
76. กือลนูวาฮิด อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส
77. เยาวชนเพื่อสุขภาวะ
78. เครือข่ายองค์กรงดเหล้า สคส. จังหวัดปัตตานี
79. สภาคเด็กและเยาวชนเทศบาลนครยะลา
80. เครือข่ายเยาวชนรักษะบ้านเกิด อำเภอรือเสาะ จังหวัด
81. สภาคเด็กและเยาวชน จังหวัดนราธิวาส
82. กลุ่มเยาวชนพ้อมิ่ง
83. กลุ่มเยาวชนมะขามแฝด
84. มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
85. สภาวัฒนธรรม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส
86. กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จังหวัดนราธิวาส
87. พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดนราธิวาส
88. เครือข่ายวิฑูชุมชน
89. กองทุน PNYS
90. ประธานชมรมผู้สูงอายุ
91. โรงพยาบาลแว้ง
92. กลุ่มมุสลิมธุรกิจ ออำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส
93. มุลินิธิพัฒนาชุมชนเป็นสุข
94. ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ต.มะรือโบตก
95. ชมรมสถาบันศึกษาปอเนาะ
96. มุลินิธิเอากอฟ อัลมิสบาฮ์
97. โรงเรียนสัมพันธวิทยา
98. ชมรมมุสลิมะฮ์
99. ศูนย์ใกล้เคียง อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส
100. ชมรมคนพิการ
101. ชมรมข้าราชการมุสลิมะฮ์นราธิวาส

102. ชมรมมุสลิมะฮ์สุนราธิวาส
103. สภาองค์กรชุมชน จังหวัดนราธิวาส
104. กลุ่มเยาวชนโคกพะยอมรักษ์สันติ
105. องค์กรเครือข่ายเยาวชนพัฒนาบ้านเกิด
106. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ม.อ.ปัตตานี
107. บัณฑิตแรงงาน
108. อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)
109. สมาคมรักษ์ทะเล อ.จะนะ
110. เครือข่ายประมงพื้นบ้าน
111. เครือข่ายชาวนา
112. โครงการเฝ้าระวังภัยพิบัติลุ่มน้ำปัตตานี (PB Watch)
113. เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติชายแดนใต้
114. สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย
115. สมาคมลุ่มน้ำสายบุรี
116. ศูนย์ประสานงานสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ปัตตานี
117. กลุ่มป่าชายเลนท่ากำชำ
118. โรงพยาบาลจะนะ